

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.65.59-70>

УДК 721.011

Жовква Ольга Іванівна,
доктор архітектури, професор
кафедри архітектурного проектування цивільних будівель і споруд
Київський національний університет будівництва і архітектури
zhovkva.oi@knuba.edu.ua,
<http://orcid.org/0000-0002-0086-6774>

ОСОБЛИВОСТІ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ В АРХІТЕКТУРІ ТА ДИЗАЙНІ

Анотація: у статті робиться короткий екскурс в історію розвитку та становлення різних видів мистецтва таких, як живопис та скульптура, від часів Стародавнього Єгипту. Розглядається питання застосування канонів у скульптурі та живописі. Також наводяться основні прийоми і розкриваються особливості застосування синтезу мистецтв (живопису, скульптури, вітражів, художньої кераміки тощо) при вирішенні питання опорядження внутрішнього простору в сучасного об'єктах архітектури.

Ключові слова: синтез мистецтв; канон; живопис; скульптура; мозаїка; художня кераміка.

Наше життя складно уявити без мистецтва. Людина споконвіку прагнула оточити себе прекрасним, зробити своє середовище більш гармонійним та красивим, використовуючи для цього такі види мистецтва, як живопис, скульптура, мозаїка тощо. Таким чином, поступово зароджується поняття синтезу мистецтв, як гармонійної єдності різних видів мистецтва в межах архітектурного об'єкту будь-якого функціонального призначення. Синтез мистецтв в архітектурі полягає у використанні при проектуванні таких видів мистецтв, як живопис, скульптура, мозаїка, декоративно-прикладне мистецтво (вироби з дерева, металу, кераміки, скла, текстилю тощо). Справжній синтез і гармонія в архітектурному об'єкті досягаються тоді, коли елементи різних видів мистецтв узгоджені між собою в контексті архітектурного образу (ідеї).

Найпоширенішим видом мистецтва, який можна побачити навіть на об'єктах часів Палеоліту, є живопис [11, с. 20]. Питання становлення та розвитку живопису, як основної складової синтезу мистецтва, слід розпочати досліджувати з часів Стародавнього Єгипту, оскільки мистецтво Стародавнього Єгипту є безумовно потужним пластом в світовій культурі. Мистецтво Єгипту, даного періоду, було досить консервативним і канонічним. Зображення правителів, людей, тварин підпорядковувалось усталеним канонам, які виражались у розвороті людського тіла при зображенні (профіль-анфас-

профіль), пласкому зображенні фігур, відсутності перспективних зображень тощо (рис. 1, 2). Певна канонічність та символічність присутні і в орнаментах та полягають у використанні зображень лотоса, папірусу, жука-скарабея, сонячного диску, а також ієрогліфів, як носіїв певної інформації. Також значна увага приділялась символічному значенню кольору. Фарби для розписів готувались досить ретельно, із природних мінералів, завдяки чому вони зберегли свою насиченість та яскравість до наших часів. Створення різних емоційних станів у різних архітектурних об'єктах часто досягається за допомогою колористики. Чимало цікавих фрагментів монументального живопису та орнаментів, знайдених дослідниками у гробницях (рис. 1), пірамідах, культових спорудах Стародавнього Єгипту, і досі становлять значний науковий та мистецький інтерес.

Рис. 1. Розпис гробниці Амона, сина Рамзеса III, долина Цариць
Рис. 2. Розпис у нікрополі Дейр ель Медини

Знання про властивості кольору сьогодні дають змогу митцям успішно використовувати його в живописі, дизайні, архітектурі. Дослідженнями щодо впливу кольору на людину займалось чимало видатних діячів минулого, серед яких: Арістотель, Леонардо да Вінчі, І. Ньютон, Й. В. Гете, Н. В. Ломоносов, І. П. Павлов, Іттен Йоганес, та інші.

Багато уваги вивченню впливу кольору на людину, а також визначенню (формулюванню) асоціацій, що виникають в результаті споглядання тої чи іншої барви, приділяв художник В. Кандинський – засновник нового напрямку у живописі ХХ ст., безпредметного мистецтва [3, с. 8 – 13; 6 с. 190–200].

Що стосується Стародавньої Греції, то особливо значних живописних творів, таких, як фрески, монументальний живопис, до наших часів збереглося небагато, але про тогочасний мистецький рівень можна судити на основі художньо-ужиткового мистецтва, чудового живопису на вазах, а також ряді фресок Македонії. Також на значну увагу заслуговує монументальний розпис у

культових споруд на острові Родос (рис. 3, 4). Темати розписів часто ставали сюжет із Грецької міфології; символіка в орнаменті багато в чому перепліталась із Єгипетською: в орнаментальних композиціях можна побачити як середземноморські мотиви, так і широко розповсюджені єгипетські символи, такі як лотос, пальмове гілля тощо.

Рис. 3. Фрагмент розпису XVII ст. церкви Св. Спиридона на острові Родос, Греція

Рис. 4. Настінний розпис XIV ст. церкви Богородиці, острів Родос

В наш час, при розробці дизайн-проектів інтер'єрів житлових та громадських приміщень, також доречно використовувати орнаментальний розпис [5, с. 206 – 210]. Так, вертикальні смуги орнаменту роблять приміщення візуально дещо вищим; горизонтальні смуги ж навпаки візуально зменшують висоту простору.

Мистецтво Римської імперії, що значною мірою бере свої витoki від Грецького, згодом трансформувалось і розвинулось, створивши феномен Італійського мистецтва, що не перестає вражати своєю майстерністю і у XXI столітті. Мистецтво стало невід'ємною частиною життя італійців. Так живопис присутній скрізь: у громадській, житловій та сакральній архітектурі. Його розвиток, упродовж століть, підтримувався на державному рівні, тому ремесла та мистецтва розквітали у Мілані, Сієні, Флоренції та інших містах Італії.

На етапі раннього Відродження в Італії надзвичайного поширення отримав фресковий живопис. Більшість італійських художників цього періоду таких, як Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонарротті, Джотто активно працювали в даній техніці [7, с. 56]. З творчістю багатьох з них ми знайомі саме завдяки створеним ними фрескам у знакових громадських та культових спорудах.

Так, у 1490–1520 рр. живопис Італії переживає справжній розквіт. В даний період активно працюють Сандро Боттічеллі, Перуджино, Джованні Белліні та інші митці. У даний період також формується ціла плеяда таких талановитих

майстрів, як Леонардо да Вінчі (рис. 5), Рафаель Санті (рис. 6), Мікеланджело Буонарротті (рис. 7), які зробили без перебільшення величезний вклад у світову мистецьку скарбницю.

Рис. 5. Монументальний розпис «Таємна Вечеря» худ. Леонардо да Вінчі, 1495-1498 р. У Домініканському монастирі Санта-Марія-делле-Граціе у Мілані

Рис. 6. Фреска у Станці делла Сеньятура у Ватикані, худ. Рафаель, 1509-1511 р. Нині музей Ватикану

Рис. 7. Фреска склепіння Секстинської капели, худ. Мікеланджело, 1508-1512 р., Ватикан

Рис. 8. Храм Рамзеса II, 1240 до РХ

Рис. 9. Алея Сфінксів, храм Амона Ра у Карнаку ХІХ династія 1310-1200 до РХ

Отже, можна зазначити, що синтез мистецтв в архітектура – це майстерність створювати проекти будівель, споруд та просторів із застосуванням різних видів мистецтва з метою досягнення найвищого рівня гармонії та краси. Справжній митець не просто проектує, він творить, враховуючи існуючий світовий досвід. У цьому контексті, безумовний інтерес представляє теоретична праця італійського архітектора Марка Полліона Вітрувія «Десять книг про архітектуру» [1], котрий працював у Стародавньому Римі у I століття до н. е. Основним його доробком можна вважати запропоновану ним тріаду про «міцність», «користь» і «красу» в архітектурі. Краса в архітектурі, згідно з Вітрувієм, полягає в гармонійності та художній єдності архітектурного рішення [4, с. 156 – 165].

Враховуючи вищевикладене слід наголосити, що мистецтво нерозривно пов'язане із архітектурою. Його вплив на архітектуру неможна переоцінити. Інтеграція мистецтва в архітектуру та синтез відбуваються за допомогою живопису та кольору, скульптурних композицій, мозаїки, вітражів, виробів з металу, кераміки, які надихають, каталізують появу нових креативних рішень. [2, с. 302].

Наступним видом мистецтва, яке по праву можна вважати однією із основних складових синтезу мистецтв, є скульптура. Даний вид мистецтва почав формуватися ще у стародавні часи. Так, у Стародавньому Єгипті скульптура була одним з найбільш канонічних видів мистецтва. Канон, який не зазнав змін за тисячолітню історію існування Єгипту, перш за все полягав у положенні тіла, рук і ніг людини, що зображується, та в особливій кольоровій гамі (рис. 8). Скульптурні композиції, переважно, увічнювали Богів та правителів Єгипту, а також священних тварин (рис. 9).

Значну кількість шедеврів скульптури, якими не втомлюється захоплюватися людство, дала світу Стародавня Греція. Великими скульпторами того часу вважаються Фідій, Мирон, Поліклет. На жаль, творчий доробок даних майстрів до наших часів не зберігся. Основною роботою Фідія, зарахованою до «Семи див світу», вважається статуя Зевса Олімпійського (рис. 10) в однойменному храмі. Фідій також створив видатні барельєфи і скульптури для Парфенона, серед яких статуя Афіни.

Мирон прославився прагненням передати через скульптурне зображення рух людини; а Поліклет створив цикл статуй переможців Олімпійських ігор («Атлети»). Також даний майстер відомий сучасникам завдяки своїй теоретичній роботі «Канон», де він узагальнив свій творчий досвід скульптора.

Епоха Олександра Македонського, принесла нові віяння у мистецтво. Скульптури даної епохи стали менш статичними, у порівнянні із скульптурними композиціями попереднього періоду. Таких митців, як Апеллес,

Протоген більше цікавить відображення внутрішнього світу людини, ніж уславлення фізичної досконалості людини, завдяки чому у даний період з'являється чимало скульптурних портретів, що прагнуть передати внутрішній стан людини через камінь. Наукові успіхи Греції значно розширили технічні можливості мистецтва (зокрема скульптури) і дали світові ще одне з «Семи див світу» - статую Колоса Родоського, аналогів якої немає і нині (рис. 11).

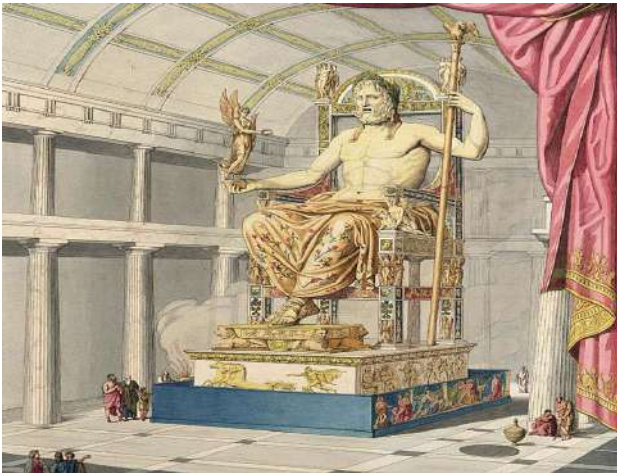

Рис. 10. Статуя Зевса, Фідій

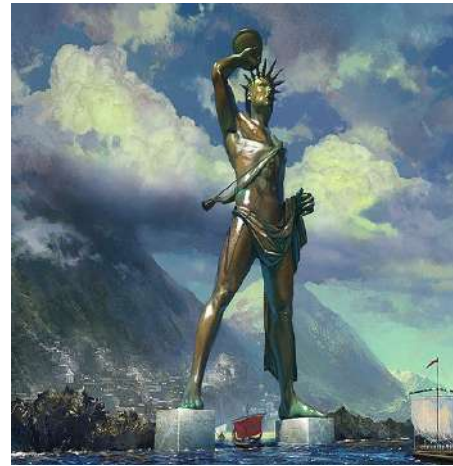

Рис. 11. Колос Родоський

В Італії, в період Відродження, розвиток скульптури еволюцію інших видів мистецтва. Найбільш відомими скульптурними творами даного періоду є роботи Мікеланджело, серед яких найбільш знаковою (такою, що здійснила значний вплив на розвиток скульптури наступних періодів) можна вважати скульптурну композицію «П'єта» (рис. 12). Однак скульптурний доробок Італії наступних періодів не здійснив такого суттєвого впливу на мистецтво, як період Високого Відродження. Італійські скульптори продовжують розвивати напрацювання епохи Ренесансу, що відображається у вдосконаленні композиційних та технічних рішень. Так, яскравим прикладом застосування складних скульптурних композицій в архітектурі (синтез скульптури та архітектури) може бути комплекс Віторіано у Римі (рис. 13). Проект розроблений Джузеппе Сакконі в стилі Ампір. Комплекс відзначається значною кількістю окремих скульптур та скульптурних композицій, характерних для давньоримських споруд. Так, навколо пам'ятника стоять шість статуй, що символізують «Цінності італійців»: Думка, Дія, Злагода, Сила, Жертовність та Право.

Рис. 12. П'єта у соборі Св. Петра в Римі, скульптор Мікеланджело 1499 р.

Рис. 13. Ансамбль Віторіано у Римі, 1885 р.

На другому ярусі споруди встановлено чотири тріумфальні колони з бронзовими статуями Вікторій. Статуї «Області Італії» на фризі комплексу Віторіано символізують шістнадцять італійських областей. Цікавим є те, що над їх створенням працювали скульптор із різних областей Італії.

Основну частину Віторіано утворює монументальний неокласичний портик із колонами коринфського ордеру, з обох боків до якого примикають два пронаоси, увінчані бронзовими статуями квадриг. Композиція з ліва, виконана скульптором Карло Фонтану, символізує Єдність (*Unità*). На фронтоні під нею написано - *PATRIAE UNITATI* (єдності батьківщини). Композиція з права, виконана скульптором Паоло Бартоліні, символізує Свободу (*Libertà*). Напис під нею наступний: *CIVIUM LIBERTATI* (свободі громадян).

Вдалі приклади синтезу мистецтва і архітектури також можна знайти у Франції, зокрема в архітектурному вирішенні собору Нотр Дам де Парі, будівництво якого розпочалося близько 1200 року і завершилося спорудженням Південної вежі у 1250 роках. По середині фасаду собору, над «Галереєю королів», знаходиться вітраж «Велика троянда», створена у середині XIII століття. Знамениті статуї химер, на верхній частині собору, з'явилися у 1847 році, коли архітектор Віолле-ле-Дюк здійснював реставрацію собору. Основа шпиля оточена чотирма групами бронзових статуй апостолів скульптора Жоффруа-Дешома. На щастя, у ході жахливої пожежі 2019 року дані статуї суттєво не постраждали, на відміну від шпиля собору, який обвалився.

В наш час синтез мистецтв дуже широко застосовується також при вирішенні внутрішнього простору об'єктів архітектури. Це може бути настінний живопис у вітальні чи спальному приміщенні (див. рис. 14, 15). На

рис. 14 ми бачимо досить вдалий приклад оздоблення однієї зі стін спальні витонченим монументальним живописом із рослинним мотивом, виконаним у пастельних тонах із застосуванням прийому «Перетікання» (перехід від нейтральних однотонних поверхонь до живописного акценту). На рис. 15 наведено приклад вітальні із застосуванням архітектурних мотивів при опорядженні стін приміщення. Зображення носить графічний характер, дизайнер використав прийом «Sketch» - створення ефекту швидкого малюнка на поверхні.

При вирішенні простору сучасних громадських та житлових споруд широко застосовуються скульптурні композиції. На рис. 17 наведено можливий варіант застосування прийому «Трансформації» - стилізації несучих колон приміщення у сучасне трактування античних кариатид. Дані скульптури вдало доповнюють інтер'єр житлового приміщення, витриманий у класичному стилі.

Рис. 14. Живопис в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 15. Живопис в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 16. Скульптура в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 17. Скульптура в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 18. Скло в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 19. Метал в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 20. Кераміка в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 21. Текстиль в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 22. Озеленення в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Рис. 23. Освітлення в інтер'єрі сучасного житлового будинку

Синтез мистецтв в архітектурі також може проявлятися через застосування високохудожніх вітражних поверхонь. Так, на рис. 18 наведено можливий варіант вирішення літньої веранди садибному будинку із застосуванням прийому «Конструктивної єдності». Веранду, прибудову до приватного будинку, пропонується перекрити огорожуючою конструкцією з дерев'яного каркасу і заповненням зі скла (вітражне скло із флористичними малюнком). Це дозволило створити в садибному будинку додатковий простір із особливою літньою атмосферою для відпочинку та роботи упродовж року.

Прикладом застосування художньої кераміки при оздобленні вітальні житлового приміщення може бути рис. 20. В даному рішенні центральна стіна являється яскравим композиційним акцентом, завдяки наявності абстрактної композиції, виконаної у техніці мозаїки із застосуванням різних за формою, текстурою та кольором матеріалів. Дизайнером застосовано прийом «Перетікання» (переходу від нейтральних однотонних поверхонь до живописного акценту). Оригінальність мозаїчної композиції вдало підкреслюється нейтральністю кольорової гами опорядження стін та меблювання приміщення. На рис. 23 наведено ще один можливий варіант застосування кераміки – доповнення приміщення художніми виробами з кераміки, а також рядом керамічних світильників органічної форми.

Сьогодні, при проєктуванні громадських і житлових будівель та їх просторів, необхідно замислюватись над питаннями екологічності та енергоефективності здійснюючи, таким чином, свій внесок у покращення екологічної ситуації. Тренд «Екологічності» в архітектурі та дизайні може проявлятися через застосування екологічних матеріалів при будівництві та опорядженні внутрішніх просторів. Так, на рис. 22 наведено можливе вирішення пересувної «зеленої» перегородки, міжкаркасним заповнення якої є різноманітні види декоративних рослин та насаджень. Такі перегородки можуть служити як самодостатнім оздобленням внутрішніх поверхонь стін, так і використовуватись, як мобільні перегородки-трансформери.

Зважаючи на вищевикладене, слід зазначити, що синтез мистецтв може бути потужним і корисним інструментом в руках як архітекторів, так і художників-дизайнерів при вирішенні питання опорядження внутрішнього та зовнішнього простору різних за призначенням будівель і споруд, а також бути засобом досягнення їх художньої та архітектурної виразності.

Список літератури

1. Витрувий Марк Поллион Десять книг об архітектурі / пер. Ф.А.Петровського т.1-М.: Из-во Всес. Академии архитектуры, 1936.-331 с.
2. Гёте И. В. К учению о цвете (хроматика) // Психология цвета: сб.; пер. с англ. М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1996. С. 281–349.
3. Гуска М. Проблема символу та архетипу у живописі українського модерну та авангарду // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. –2002. - №1, С. 8-13.
4. Жовква О.І. Применение триады Марка Поллиона Витрувия «Прочность, польза, красота» в современной архитектурной практике // Містобудування і територіальне планування. К.: КНУБА, 2018. Вип. 67. С. 156 – 165.
5. Історія декоративного мистецтва України: у 5 т. / голов. редкол.: Ганна Скрипник, НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім.

- М. Т. Рильського. К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. Т. 1: Від найдавніших часів до пізнього середньовіччя. 2010. 476 с.
6. Кандинский В. О духовном в искусстве // Психология цвета: сб.; пер. с англ. М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1996. С. 181–220.
7. Кравченко Я. О. Історія зарубіжного мистецтва: навч.-метод. посіб. Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2009. 84 с.
8. Кривавич Д.П. Українське мистецтво: навч. посібник. Львів: Світ, 2003. Ч.1. 256 с.; Ч.2. 2004. 268 с.; Ч.3. 2005. 268 с.
9. Макаров А.М. Світло українського барокко. М.: Мистецтво, 1994. 288 с.
10. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: Навчальний посібник. – К.: ЕксОб, 2000.
11. Синтез мистецтв: Навчальний посібник / В.Г. Чернявський, І.О.Кузнецова, Т.В.Кара-Васильєва, З.А.Чегусова. – К.: НАУ, 2012. – 320 с.

References

1. Vitruvius Mark Pollion. Ten books about architecture [Desiat knih ob arkhytekture] / transl. F.A. Petrovsky Vol. 1-M.: From Vses. Academy of Architecture, 1936. – 331 p. (in Russian)
2. Goethe I. V. To the doctrine of color (chromatics) [K uchenyiu o tsvete (khromatyka)] // Psykholohyia tsveta: collection; per. from English. Moscow: Refl-book; K.: Vakler, 1996. P-p. 281–349. (in Russian)
3. Huska M. The problem of symbol and archetype in Ukrainian modern and avant-garde painting [Problema symbolu ta arkhetypu u zhyvopysi ukrainskoho modernu ta avanhardu] // Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv. -2002. - Vyp. 1, P-p. 8-13. (in Ukrainian)
4. Zhovkva O.I. The use of the triad of Mark Pollio Vitruvius "Strength, usefulness, beauty" in modern architectural practice [Prymenenye tryady Marka Pollyona Vytruvyia «Prochnost, polza, krasota» v sovremennoi arkhytekturnoi praktyke] // Mistobuduvannia i terytorialne. K.: KNUCA, 2018. Vol. 67. P-p. 156 – 165. (in Russian)
5. History of decorative art of Ukraine: in 5 volumes [Istoriia dekoratyvnoho mystetstva Ukrainy] / head. editor: Hanna Skrypnyk, National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Art History, Folklore and Ethnology named after M. T. Rylskyi. K.: IMFE named after M. T. Rylsky National Academy of Sciences of Ukraine, 2007. Vol. 1: From the earliest times to the late Middle Ages. 2010. 476 p. (in Ukrainian)
6. Kandinsky V. On the spiritual in art [O dukhovnom v yskusstve] // Psykholohyia tsveta: coll.; per. from English. Moscow: Refl-book; K.: Vakler, 1996. P-p. 181–220. (in Russian)

7. Kravchenko Ya. O. History of foreign art: teaching method [Istoriia zarubizhnoho mystetstva]. Manual Cherkasy: CHNU named after B. Khmelnytskyi, 2009. 84 p. (in Ukrainian)
8. Krvavych D.P. Ukrainian art: [Ukrainske mystetstvo] education. manual. Lviv: Svit, 2003. Part 1. 256 p.; Part 2. 2004. 268 p.; Part 3. 2005. 268 p. (in Ukrainian)
9. Makarov A.M. The light of the Ukrainian Baroque. [Svitlo ukrainskoho barokko]. M.: Mystetstvo, 1994. 288 p. (in Ukrainian)
10. Rudnytska O.P. Ukrainian art in a multicultural space: [Ukrainske mystetstvo u polikulturnomu prostori] Study guide. - K.: ExOb, 2000. 111 p. (in Ukrainian)
11. Synthesis of arts: [Syntez mystetstv] Study guide / V.G. Chernyavskiy, I.O. Kuznetsova, T.V. Kara-Vasilyeva, Z.A. Chegusova. - K.: NAU, 2012. – 320 p. (in Ukrainian)

Annotation

Zhovkva Olha, Ph.D. in architecture, Professor of Department of Architectural Design of Civil Buildings and Structures, Kyiv National University of Construction and Architecture

Features of art synthesis in architecture and design

The article makes a brief excursion into the history of the development and formation of various types of art such as painting and sculpture from the time of Ancient Egypt. The question of the canon in sculpture and painting is considered. It also reveals the main features and methods of using the synthesis of arts (painting, sculpture, stained glass, artistic ceramics, etc.) in the formation of modern interior space in residential and public architecture. The formation of the interior space of objects of architecture by means of art tools in the broad sense of the word is dealt with. A brief analysis of the state of contemporary art and ways of further development is performed. The particularities of interaction between the architecture and works of art are defined and possible ways of integration are outlined. Today, when designing public and residential buildings and their spaces, it is necessary to think about the issues of environmental friendliness and energy efficiency, thus contributing to the improvement of the ecological situation. The trend of "Environmentalism" in architecture and design can be manifested through the use of ecological materials in the construction and furnishing of interior spaces. In view of the above, it should be noted that the synthesis of arts can be a powerful and useful tool in the hands of both architects and designers when solving the issue of furnishing the internal and external space of buildings and structures with different purposes, as well as being a means of achieving their artistic and architectural goals. expressiveness.

Key words: synthesis of arts; canon; painting; sculpture; mosaic; art ceramics.